

Tinutul Radautilor este pentru noi romanii bucovineni de foarte mare insemnatate, fiind plin de suvenir istorice si dotat de natura cu toate frumusetile si bunatatile. Puscutiunea e in mediul tarii si populatiunea, afara de putine colonie straine, curat romana. Aice se afla vestita monastire Putna cu mormentul lui Stefan cel Mare, monastirea Sucevitia cu mormentul lui Ieremie Movila, precum si aproape de orasiul Radauti in comun'a Volovatiului osamintele lui Ion Dragosiu intemeietoriul Moldovei, in o biserică zidita de Stefan cel Mare (locul mormentului a nume nu se scie; atata inse se scie, ca pe locul unde este biserică de astazi era o biserică de lemn facuta de insusi Dragosiu, in care au fost inmormentat. Dupa ce Stefan zidi biserică de piatra, stramuta cea de lemn la Putna, unde se afla inca si pana acum intraga.)

Stravechiul orasiu al Radautilor, focariul vestitei episcopii din Bucovina, fu renoit de Alesandru cel Bun si inzebrat cu bunuri insemnate pentru episcopie (venitul anual se poate calcula pana la 80.000 fl.) Majoritatea absoluta a locuitorilor orasiului este romana, apoi se afla putini germani si in timpul din urma foarte multi ovrei, fiind locul favoritoriu pentru speculatiunea lor. Satele tinutului sunt mai toate proprietatea fundului nostru religios, dintre cari multe sunt grupate pe langa orasiu. Locuitorii sunt oameni frumoși si foarte tari; locurile sunt manose si poporul le lucra bine si cu serguinta, in cat ti-ar paré, ca starea lui materiala ar trebui se fie foarte buna. Dara acest'a nu e asiá; pamenturile sunt grase si locuitorii serguitori, dar pe langa acest'a nu e si: economia, fara care exploatarea cea mai ingrigitoria a pamentului nu aduce folos mare. Causa este, ca poporul nu este inca de feliu dezvoltat prin scole si alte institute de cultura. Noi nu avem in acest tinut nici macar o scoala capitala, si cine voiesce se-si cultive ceva copiii, trebuie se-i trimita tocma pe la Sirete sau Cornauti.

Pana la sosirea fostului pretore M. Pitei nu era in tot tinutul nici o scoala nationala, si numai neobositei ingrigiri a acestui barbat avem se multiamim, ca acum'a avem la 17 scole bine intocmite. Dara ce folos daca trebile stau pe la noi astfel, ca poporul nu intelege inca binecuvantari scolelor. Inumai parintii cei mai avuti si-dau fiii la scoala, si dorere, si acest'a numai cu scopul de a face din ei preuti. Omenii cei mai seracuti nu se pot decide in genere nici in ruptul capului, de a-si trimite copii la scoala. Acest'a este foarte trist si dureros, caici, cum sunt acum'a timpurile, prin acest'a se pune de o parte basa la ruina starii bune a tianarilor celor mai avuti, ér pe de alta proletariatul de feliu celui galitian amenintia a prinde radecina si in partile romane ale tarii, de ora-ce acesta nenorocire au si inceput in partea rutenisata de peste Prut a se latí cu iutiela infioratoria, mai vertos in esti doi ani din urma din caus'a cumplitei fómete si inmultindu-se inca si prin invasiunea a mii de galitiani fora casa si méssa, care procedura intréit periculoasa pentru Bucovina se repetesce acum'a de timp indelungat. De am avé macar cat de putina inteligintia romana in acest tinut binecuvantat, ar fi lucrurile altminte: Acum'a inse avem numai clerul, care in acest tinut mai cu séma si-a castigat multe merite pentru ridicarea poporului, dara sengur clerul, caruia si asiá si sunt cam legate mane, nu-e de ajuns. Nici in pretura, nici la judecatorie, nici la directiunea de economia a bunurilor intinse ale fundului relig., nici macar posturile grase de padurari in numeroase paduri a fundului relig. nu se afla aplicati romani, ci tot straini, germani si poloni; si acest'a de atata timp si cu atata corbicositate, in cat poporul nostru crede, ca fiii sei trebuie se fie eschisi de la posturile dirigatoriile prin o lege intocmita de Domnedieu, ca si parias la vechii Indiani, un ce, ce neconsiderand partea politica si intelesuala, apasa pre tare simtiul si puterea morala in popor. Dirigatorii straini nici cunosc firea si prin urmare adeveratele trebuintie ale poporului, nici obiceiurile lui, ba nici limba lui, si nu scie, ori de póte prospera astfelu tier'a cu ei. Ca un ce curice trebuie se amintim, ca am vedut prin comune romane afise placate si orduri guverniale in limba germana, nu scie pentru cine, si érași scie, ca comunele sunt nevoite a comunicá cu preturile numai in limba germana, desí prin lege imperatésca avem dreptul a intrebuintia limba nostra in toate afacerile si macar ca dirigatilor li s'a dat

termin anume spre a invetiá limba tierii. Tier'a de multe si repetite ori si-au radicat glasul prin reprezentantii ei, ca la ocuparea posturilor dirigatoriile se se considere mai cu séma fii de ai tierii, inse totdeuna ni s'a respuns, ca noi nu avem barbati de ai nostri si de aceea nu se pot implini de ocamdata dorintele nostre.

Cei multi inse intréba, cum de fi de ai tierii, ce si-au absolvat cu succes bun studiile prin Liov si Viena si aplicandu-se la posturile cele mai inferioare nu au norocirea, de a nainta mai repede, si ce este caus'a, ca multi din ei dupa multi ani de praesa se retrag desgustandu-se, ca cautandu-si ocupatiunea in alt loc, se nu fie siliti a peré de fómé? Póte din caus'a portarei de grige, ca ai nostri se nu-si mai bata capul cu studie mai nalte. Atata inse de secur ca trebuie se ni incordam toate poterile, se folosim toate ocaziunile legali, numai asé potém sperá ca vom intrá cu ai nostri pretotindene in locurile nostre. Dara acest'a este tréba politica, o las se tréca rapede, la noi e gingasia, dar totusi nu me pot retiné de a insemná o intrebare foarte frésca si simpla, ce o pun acum'a si tianarii: De ce nu se face in Cornauti o academia de drepturi, unde se póta invetiá si ai nostri fara a face multa cheltuiela pe la Viena? Scie inse ca toti mivor raspunde: puncti poff'a n' cuiu, si de aceea voui trece mai de parte la tema-mi. (Va urmá.)

Literariu.

Ortografia romana.

(Urmare.)

II.

Dintre toate ortografiile, óre care ar fi mai potrivita pentru a impacá pretensiunile ce se cer de la o ortografia? Eu socot: ca aceea prin care se póte areta cu claritate si perfect regulele gramaticale cu deduceriile lor, nelasand in dubietate nici sigurantia cetirei, va se dica inlesnind si cetirea si scrierea in mod rational. Acest'a ortografia ar fi cea mai corespunditoare si cea mai salutarie pentru noi romanii. Calea acest'a inse ni-o aréta numai ortografia Parintelui Cipariu cu putinele schimbări in aplicarea semnurilor, si ne adoptand enmologia densului, basata numai pe anticitati cate odata nesigure si neajunse de cea mai mare parte a celor ce se ocupa cu cetirea, neavend nici mediele, ce se cer spre a poté urmá densului in regiunile cele inalte filologice. Marginindu-ne dara la ortografia Parintelui Cipariu si cercetandu-o mai aproape vedem ca tota greutatea la ortografia D-sale, ea si la celelalte, atat pentru incepatori cat si pentru straini se reduce la scrierea sonurilor i si r, u, z, m, cand vin a se scrie in mediul cuvintelor. O alta greutate si nesigurantia atat pentru straini cat si pentru incepatori sunt diftongii proprii si improprii in mediul cuvintelor. In privintia lor nu existe nici o regula si nici ea e cu putintia a se pune vreodata vre-un'a. E dara necesariu a face atenti pe ortografisti si gramatisti si la acest'a. Ce se atinge de i, r, ele se prefac din a, e, i (u, o); iera u, din t z din si m din s. Déca acum gramatistii ar fi in stare a ni dá nisce regule, fie cat de grele, aretandu-ne unde sunt a se cetí simplu si unde a se cetí moiate, noi cei ce ne ocupam cu elevii de 6—7 ani, am fi contenti. Cáci ori-ce se invetia pe bazele regulelor nu e greu, si copiii daca invetiatiori e numai in catu-va practic, póte se capaciteze pe micutii invetiacei si se face un sporu in cat se indestuleze pre ori si cine. Copilul cat e de mic intréba, dupa caus'a lucrului, si numai de catu-ti dice: cum e acest'a? ca eri ni-ai spus astfelu si altele, care aduc pre bietul invetiatiu in perplexitate. A pune astazi nisce regule si mane a te abate de la ele, ce póte se aduca de cat neconstantia si consecintie triste si pagubitoare. A spune d. e. t inainte de i urmat de o vocala se cetesce in mediul cuvintelor totdeun'a u (t) si apoi venind se cetesi, vei cetí in loc de hartia, harța, in loc de Matia, Mata, in l. d. invetiá, inverta, socotá; in l. d. Asi'a, Asiá si altele multe de acestea. Aici se nu-mi obiecteze nimenea ca acest'a se inintempla numai in cuvinte straine, ce nu e adeverat, si daca ar si fi totusi nu e cuvent, caici daca sunt odata cuvinte straine verite in limba, n'avem ce face, trebuie se le tinem inca, caici nu le potém scóte fiind atat de latite. Ce atinge de diftongi apoi spuna-mi domnii filologi, ca cum am se capaci-

tez pre baiat, ca care i e scurt si care e lung; caici aceea, cumca romanii inca au avut numai un semn pentru sonul i desí la pronuntiat in doué forme, ca consonanta adeca si ea vocale, nu e destul si nu ne póte indupleca, ca daca a fost la ei nesigurantia in cetire se fia si la noi, erorile ce le-au avut ei se le adoptam si noi. Noi trebuie se fim practici, caici practica e adi parol'a dilei, se intelege inse ca fara de a compromite regulele gramaticale cum fac si domnii cei economi lasand pre u finale, care are insemnatate gramaticala foarte adenca basata si in firea limbii.* Cum se cetim: haina-haina, faina-faina, si alte multe asemenea. Óre ce ar patimí logic'a gramaticala (sumand cele spuse) cand am pune regula t, d, s, inainte de i (scurt) e totdeun'a u, z, m, si apoi in mediu fiind ca natura lui i e dubia se se si insemno cu semnul scurt se remana cum este neinsemnat, afara de sciutele locuri la cong. IV unde vine semnat cu sonul acut (i) si perfectul simplu, unde e insemnat cu semnul greu (i). Asemenea si diftongii proprii si improprii in mediu, insemnati, caici éra sunt dubii. De unde scie un strain si un incepatoriu, a cetí bucuria-bucuri-a, caletoria-caletori-a, calatori-calatorie s. a. Si apoi ce diferentia e intre domnii de la domn si si domnii de la domnia séu domnie, cand colo e ii diftong impropriu si aici ii diftong propriu, dincolo doi ii-ii, aici ii-ii. Acest'a s'ar poté ilustra si cu alte exemple pre care inse le póte afla cine voiesce, in mesura bunicica in cartile scolastice. Ori si cine póte vedé dara nesecuritatea in scrierea si cetirea acestor felii de cuvinte, inse cea mai mare greutate o intempina invetiatiu in scol'a elementara.—Aci numai vedi absurditatile, neconsecintiele si neajunsurile unei ortografii. De aceea nici nu me sfiese a face cu tot respectul atenti pre filologii nostri la aceste impregiurari Cáci aci sufer copilasii cei nevinovati si prin ei viitoriul nostru cel plin de sperantie, pentru peccatele facute pot dice mai mult din capriciul unor filologi, departe de campul practic si afundati in teorii seci si unilaterale, cari-si intipuesc ca propaga cultura nationala, nisuind a croi o limba cu totul noua, in locul celei frumose, vorbite si intielese de toti. Óre gramaticii sunt ei chiamati spre a produce limbi si nu a dá numai o directiune spre perfectiunea si inaltarea limbii, a carei gramatica scria?—Si óre pentru ce se chinuim noi princii cei nevinovati cu astfelu de nesigurantia ortografice ce nu aduc nici un folos nici in o privintia, ci din contra numai dauna si pedeca atat invetiamentului, cat si culturalei si progresului cultivatoriu in genere. In loc de a usiurá si inlesni invetiamentul lu ingreunam si impedecam, numai pentru óre-care ilusiuni si opiniuni false. Nu se cultiva poporul prin certe gramaticale si ortografice. Acestea vor remané deapuzarea numai in cercul barbatilor de sciintie mai inalte si anume filologilor de cpecialitate. Ei vor adá originea limbii si deducerea regulelor ei gramaticale din ori-ce feliu de scriere. N'a fost in stare se ne intunece limba nici chiar ortografia parintelui Cirilu, apoi cu mult mai putina va fi in stare a face acest'a o ortografia cu strabune.

Cu toate acestea, cine dice, ca se facem o ortografia, care se ne intunece originea cea sublima a limbii? E vorb'a se facem o ortografia, carea se corespunda studiului de astazi a desvoltarei limbii materne. Si acest'a se póte cu putine sacrificie. Se remana principiiu etimologie, inse fara se ne întórcem si se ne perdem chiar in sanscrit. De vom merge asiá afund, nici odata nu vom avé o limba culta si placuta, vorbita si intielesca de intregul popor. Al'ta e a scrie penrru popor si al'ta pentru invetiati. Sunt opuri, care se cetesc numai de cei invetiati, acolo si limba in expresiuni trebuie se fie acomodata culturalei clasei acelor'a; ce e pentru popor, e se scriem se ne prieapa toti, ca cu mult mai mult ne vom folosí, de cat ca cand am serie frumos si se nu ne prieapa nimenea. Cat s'ar bucura alte popóre, cand ar avé o limba asiá frumoasa si totodata regulata si perfecta in gramatic'a ei, precum o avem noi romanii plina de armonia si frase clasice, ce se aud in gur'a poporului de rend — si ar csplotá tota vistieria ei spre a scóte la lumina opuri clasice, ce la noi mai vertos celor de dincoace de Carpati ni lipsesc mai cu totul. La noi durere, cei mai multi dintre eru-

* Tocma practica e se nu te íei dupa ce nu vedi si n'audi. Altminte n'am denegat esietintia celor neveduti si neauditi, éra gramatic'a s'a usorat c'o regula. Red.

diti cresc departe de sinul maicei si afara din cerourile placute familiare, unde se aude limba romana; ei se adapa in sciintie din alte limbi streine, vietuesce cu streinii: apoi mai e mirare ca nu scie romonesce nici vorbi bine, dar decum scrié. Unde sunt la noi barbati eruditi, cari se fie cutrierat provinciile romane cu cartea de notitie in busunariu spre a insemná tot, spre ce si-a indreptat atentiunea si ce i se pare bun si folositoriu la edificiu limbii. Cei mai multi, unde nu pot se se esprime, iau cuvinte straine si apoi urméza ca in putin chiar ei nu scie ce au scris. Se ne ferim de strainismi in toate privintiele, nu numai a nu intrebuintia vorbe si frase ce sunt straine si pe cari le cunoscem de atari, avend si pe ale nostre proprii usitate in vre'un'a din provinciile locuite de romani, ci si chiar de latinismi si alte imprumutari incornurate din sororile limbii.

(Va urmá.)

Stergereá starii de asediú se publica intr'o fóia extraordinarie oficiale tocmai cand incheiará fóia de astazi.

VARIETATI.

= *Demustratiune.* Se vorbesce in foi straine, cumca conferintia deputatilor nemtieseci se va intempla in 4 l. c. Un corespundinte din Viena mai adauga, ca cu ocaziunea acestei conferintie, se va face si demustratiune contra activitatii contelui Beleredi.

= *Din Florentia* se scrie: un decret regese demanda desfiintarea regimentelor de voluntari; senatul se va conchiamá ca judetiu suprem, se judece supra admiralului Persano.

= *Caracteristic'a situatiunii interne* si externe a Austriei o cuprinde o fóie slavona, in urmatóriele: „in Viena nu scie ce se face, si de ace'a nu fac nemie'a.”

= Organul regimului serbesc „Vidost dan“ dice magiarilor: „Tóte ce le facura magiarii de la deschiderea dietei din urma desí Pesta, nu pot impaciu pre concetatiunii lor Magiarii curund vor ajunge la acel punct unde stá scris: pana aici si nu mai departe. Decum nici acesta admonitiune nu o vor respectá, periclitata pre mult Ungaria. Natiuni, cari drepturi vitali le sacreza pentru periclitamente, sunt periclitata cu periclitati lor. Tempurile Parisilor si Helotilor nationali au trecut, insemne-si dñiile lor. Aceli drepturi nationale ce ei si-pretind, cauta se l'adee si altora. Cu securea, cu care dau ei drepturilo nomagiarilor, vatema si pre ale drepturilo. Ungaria numai pre bazea egalitati nationale póte fi mare. Pentru magiarii a sot sit ór'a 11 in care au se se otarésca, voiesce acest'a ori ba.”

= *Corpul lui Anastasiu Panu* inmormentat la Jasi, cu pompa extraordinariu érá portat pe caruti'a trasa ds siese car Asistara delegatiuni din Bucuresci, si din districte, corporatiunile din Jasi, clerul in frunte cu metro-politul. Unde virtutile patriotismului adeverat se pretiuesc atat de mult, avem cu dintia ca peccatele nu vor poté prinde radecina.

Publicare.

In urmareá determinatiunii Comitetului Societatii romane de lectura din Lugosi, adu in Siedintia sa tienuta in 14/26 septemv. 1866 Nr. 41 cu acest'a se aduce la cunoscintia publica, cumca adunarea generale a acestei Societati se va tiené la Logosiu in 8/20 octomvri si in dilele urmatóre, la care serbare natiunale, Comitetul in intielesul §-lui 19 al Statutului Societatei invita cu onóre pre toti membri Societatei si pre toti aceia, caror'a li jace la nima promovarea si prosperarea culturalei poporului roman. —

D'in Siedintia Comitetului Societatei romane de lectura din Lugosiu tienuta in 14/ septemvre 1866.

Michailu Nagy m/p., Juliu Petricu m., vice-presied. secretariu.

Viena, 4 optmvro. *Burs'a* de se de la 3 l. c. Imprumutele de stat cu 5% 55. — 55.80. Oblég. desarsinaroi de pament ud 66.50, — 67.25. transilv. 63.—, 63.50; B. temes. 66.25, 67.—; bucovin. 63.50, — 64.; Galbenul 6.09—6.11; Napoleondori 10.25 10.26; Imperiali ruseseci 10.55, 10.60; Argint 127.—, 127.50.